BEYKOZ 2020 SEMPOZYUMU

BEYKOZ 2020 SEMPOZYUMU

TEBLİĞLER KİTABI

Kaynakça

Akad, M. T. (1994) Dünden bugüne İstanbul ansiklopedisi, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Bernstein, H. (2010). Tarımsal değişimin sınıfsal dinamikleri (O. Köymen), İstanbul: Yordam Kitap.

Beykoz Tarım Çalıştayı (2020). F. Dalgalı ve S. Çevik (ed.), İstanbul: Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları.

FAO (1996). Selected issues, The state of food and agriculture içinde. FAO, Rome (Italy). ISBN 92-5-103858-9. Erişim tarihi 18 Kasım 2020. Erişim adresi http://www.fao.org/3/w1358e/w1358e07.htm#TopOfPage.

Farm on Paris rooftop: Urban farm aims to be Europe's largest (2020, 22 June). Erişim adresi https://www.france24.com/en/20200622-farm-on-a-paris-rooftop-urban-farm-aims-to-be-europe-s-largest

Mougeot, L. J. A. (Ed.) (2000). *Urban agriculture: Definition, presence, potentials and risks, and policy challenges*, Ottowa: International Development Research Centre (IDRC).

Rasouli, S. (2012). *Sürdürülebilir kentsel tasarımda kentsel tarımın rolü: "İstanbul örneği"* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMErkezi/.

Sağlam, E. (2018). İzmir'de kent tarımının yaygınlaştırılmasında etkili olan faktörler üzerine katılımcı eylem araştırması (Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMErkezi/.

Smit, J., Nasr, J. & Ratta, A. (2001). Urban agriculture food, jobs and sustainable cities, UNDP.

Solduk, B. B. (2010). *Sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması açısından kentsel tarımın rolü: "İstanbul metropoliten alan" örneği* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMErkezi/.

Thorns, D. C. (2002). *The transformation of cities Urban theory and urban life*, New York: Palgrave Macmillan.

Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması (2010)

Yenigül, S. B. (2016). Büyükşehirlerde tarımsal alanların korunmasında kentsel tarım ve yerel yönetimlerin rolü. *Megaron, 11*(2), 291-299.

10 Urban Agriculture Projects in Paris, France (2014, August). Erişim adresi https://foodtank.com/news/2014/08/Ten-urban-agriculture-projects-in-paris-france.

Sözleşmeli Çiftçilik: Beykoz Örneği

Salih ÜNÜVAR[1]

Özet

Türkiye'de, 1980 sonrasında serbest pazar ekonomisine geçiş süreci başlamıştır. Özellikle 2000 sonrasında yasal düzenlemelerle beraber tarımda devlet desteklerinin azaldığı, taban fiyat uygulamasının birçok ürün için kaldırıldığı, ürün fiyatlarının piyasa koşullarına bırakıldığı ve bununla dünya piyasalarıyla uyumun sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bununla beraber kırsalda -özellikle genç nüfus- istihdam kaygısıyla şehre göç etmeye devam etmektedir. Kırsalda kalanlar da tarımda üretim birimi olarak varlıklarını sürdürebilmek adına beka mekanizmaları şeklinde adlandırılan stratejiler geliştirmişlerdir. Tarımda metalaşmanın artmasıyla birlikte, çiftçiler ayakta kalabilmek için gelir kaynaklarını çeşitlendirmek, üretimi çeşitlendirmek, ürün kalitesini artırmaya yönelik iyi tarım uygulamaları veya organik tarıma yönelmek, sertifikasyona dayalı üretim ve sözleşmeli çiftçilik yapmak gibi çeşitli uygulamalara başvurmaktadır.

Sözleşmeli çiftçilik uygulamasında sözleşme şartları ürün çeşidine göre değişir, alıcılar ürünün kalitesine dair standartlar belirler ve bu standartlara uyum sağlaması için ürünün tohumdan son haline gelinceye kadar gerekli girdiler konusunda

1 Arş. Gör, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, salihunuvar@istanbul.edu.tr

üreticilere destek olurlar. Sözleşmeli çiftçiliğe, şartların genel olarak alıcılar lehine belirlendiği ve çiftçilerin aleyhine koşulların yer aldığı yönünde eleştiriler getirilir. Öte yandan birçok üretici, ürünü satma garantisi anlamına gelen bu uygulamaya taraftar görünmektedir.

Ocak 2020'de Beykoz Tarım Çalıştayı'nda önemli ve modern bir yöntem olarak gündeme gelen "Adil Sözleşmeli Tarım Projesi", Mayıs 2020'de Beykoz Belediyesi'nin 19 çiftçi ile sözleşme imzalamasıyla hayata geçirilmiştir. Baldan karpuza çeşitli ürünlere alım garantisi sunulan proje ile tüketicilere kaliteli ve sağlıklı ürün imkânı sunulurken, üreticiler daha fazla gelir elde etme olanağı kazanmaktadır. Bu çalışmada "adil sözleşmeli tarım"ın üreticiler ekseninde nasıl sonuçlar doğurduğu, sözleşmeye katılan üreticilerle görüşmeler yapılarak ele alınmıştır. Söz konusu projenin uygulanma örneklerinin sonuçlarına yer verilen çalışmada, kırsal kalkınma ve bölgesel kalkınmanın sürdürülebilirliği çerçevesinde uygulamaya yönelik bir değerlendirme sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Beykoz'da tarım, kırsal kalkınma, sözleşmeli çiftçilik, kırsal sürdürülebilirlik

Bu çalışmada, öncelikle 1980 sonrası Türkiye tarımının dönüşümü, uluslararası piyasalara uyum amacıyla girilen yeni düzen ve bu süreçte üreticilerin geliştirdikleri stratejiler, literatürdeki çalışmalardan yola çıkarak ele alınmıştır. Bu stratejilerden biri olan sözleşmeli çiftçiliğin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimine, uygulamaya olumlu ve eleştirel yaklaşımlara değinilmiştir. Beykoz'da uygulamaya konulan sözleşmeli çiftçilik projesinin gelişim süreci açıklanmış, devamında ise saha araştırmasından hareketle bulgulara ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise sözleşmeli çiftçilik ve Beykoz özelinde sürdürülebilir kırsal kalkınma konusu tartışılmıştır.

1. 1980 Sonrası Tarım

1980 sonrasında Türkiye, dünya piyasalarına uyum sağlama yolunda bir ekonomi politikası izlemiştir. Ülke 1960 sonrası uyguladığı ithal ikameci ekonomi anlayışından uzaklaşmış ve ihracatı artırmaya yönelmiştir. Bu değişimde uluslararası konjonktürün önemli etkisi söz konusudur. 1980 ve sonrası Türkiye için küreselleşme, küresel piyasalara açılma, uluslararası anlaşmalar ve Avrupa Birliği ilişkilerinin gündemde olduğu bir dönem olmuştur.

Bu dönemde, Türkiye Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Bankası (WB) gibi kurumlar nezdinde tekrar güven kazanmış ve krediler almıştır. Ödeme dengesinin iyileştirilmesine, enflasyonla mücadeleye, ihracata ve serbest piyasa ekonomisine yönelik bir iktisadi program izlenmiştir. Bu dönemde tüketim mallarının çeşitliliği artmış, yabancı yatırımlar da teşvik edilmiştir. Turizm sektöründe gözle görülür bir canlılık yaşanmış, öte yandan 1960'larda planlanan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) hız kazanmıştır (Zürcher, 2000, s. 425).

1980 sonrasında serbest pazar ekonomisine geçilmesi ile Türkiye'de tarım alanında devlet desteklerinde azalma süreci yaşanmıştır. Ürünlerin çoğunluğunda taban fiyat uygulamasının kaldırılması ile ürün fiyatlarının piyasa koşullarına bırakıldığı bir döneme geçilmiştir. Birçok ülkede tarımsal üretim ve yerel üretici desteklemelerinde geriye dönüşler olmuş, içeride fiyat ve girdi desteği kesilmesi ve dış ticarette korumacı politikalardan vazgeçilmesiyle dünya piyasalarıyla uyum hedeflenmiştir. Piyasanın ve rekabet mantığının toplumu ve toplumsal davranışları yönetmesi olarak tanımlanabilecek neoliberal zihniyet, Türkiye şartlarında üreticileri tamamen piyasanın insafına bırakmamıştır. Devlet tarafından tarım bir şekilde desteklenmeye devam etmiştir. Ancak yine bu dönemde, küreselleşme ve kapitalistleşme süreçleriyle beraber devlet politikalarının etkili bir düzenleme aracı olmaktan uzaklaştığı söylenebilir (Keyder ve Yenal, 2018, s. 36-9). Taban fiyat, devletin bir ürün için belirlediği asgari alım fiyatını ifade eder. Bu uygulama ile devlet tarımsal üreticileri piyasadaki fiyat dalgalanmalarından korumayı ve ürün fiyatının belirli bir düzey altına düşmesini önlemeyi amaçlar. Devletin alıcı olmaktan çıktığı ve fiyatların piyasa tarafından belirlendiği son dönemlerde, alıcıların ellerinin daha güçlü olduğu değerlendirilmektedir.

Literatürde bu dönemde, özellikle 2000 sonrası kır konulu çalışmalarda, küresel süreçlerin tarım üzerine etkilerini ele alan ve bunları dünya genelindeki süreç ve teorilerle karşılaştırmalı açıklamaya çalışan, 1980 sonrası politikaların köylülerin geçim stratejilerini nasıl etkilediğini ele alan yayınlar öne çıkmaktadır (Arslan, 2019, s.182). Kırsal alanda yaşayanlar, üretim birimi olarak varlıklarını sürdürebilmek adına, Türkiye tarımında artan metalaşmanın da etkisiyle, ürün çeşitlenmesi, ürün kalitesinin artması, sertifikasyon ve sözleşmeli çiftçilik gibi pazarla baş etme stratejileri geliştirmişlerdir (Keyder ve Yenal, 2018, s.73-83).

Zülküf Aydın (2001) 1980 sonrası yapısal uyum politikalarının köylülerin beka stratejilerini nasıl etkilediğini Aydın Söke'ye bağlı Tuzburgazı ve Eskişehir Sivrihisar'a bağlı Kınık köylerinden yola çıkarak inceler. Tuzburgazı, dünya pazarları için pamuk üreten ve yüksek teknolojiye sahip bir köy iken; Kınık, topraklarının çoğunda kuru tarım yapılan, daha çok geçimlik ve iç pazar için üretim yapılan bir köydür. Aydın, bu iki köy özelinde kırsal alanda yaşayanların üretim birimi olarak varlıklarını sürdürebilmek adına geliştirdikleri stratejiler olarak tanımladığı "beka mekanizmaları" yönünden oldukça benzer özellikler saptar. Bu stratejileri de yeni gelir kaynakları yaratmaya çalışmak, birikmiş kaynakları harcamak ve borçlanma, tüketimi sınırlama şeklinde ifade eder. Çağlar Keyder ve Zafer Yenal (2018, s.49-102) ise İzmir Dikili, Antalya Kumluca ve Serik ilçelerindeki 11 köyden yola çıkarak küreselleşen Türkiye tarımında, artan metalaşmayı ve çiftçilerin bu süreçteki stratejilerini incelemişlerdir. Çiftçiler ürün çeşitlenmesi, sözleşmeli çiftçilik, sertifikasyon ve ürün kalitesinin artması yoluyla ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Keyder ve Yenal'a göre, bu bölgelerde artan turistik tesisler ve yazlıklarla beraber turizm, tarımın konumunu zayıflatmış, kırsaldaki iş gücünün çevreye geçici, mevsimlik veya uzun süreli işlere yönelmesine yol açmıştır. Ancak bu iş değişimleri doğrudan kırdan kente göç sürecini doğurmamıştır. Köylülerin köyde yaşamaya devam edip, günlük işe gelip gittikleri gözlenmiştir.

Son dönemlerdeki pandemi ile beraber gıdaya erişimin önemi daha da artmıştır. İnsanların sağlıklı ve güvenilir gıdaya erişimi meselesinin yanı sıra iklim değişikliği, su kaynaklarının kullanımı ve sürdürülebilirliği gibi süreçlerin tarıma ve gıdaya etkisi hem uluslararası hem de ulusal ölçekte önümüzdeki dönemin temel gündemleri arasında görünmektedir.

Bu başlık altında kısaca 1980 sonrası tüm dünyada yaşanan gelişmelere paralel Türkiye'nin ekonomi politikasında yaşanan değişimlerin kırı nasıl etkilediğine değinilmiştir. Vurgulanmak istenen kırsal bölgelerde yaşayan genç nüfus azalmış ve kırdan kopuş süreci sürmekte olsa da tarımsal üretimin bir şekilde devam ettiğidir. Üreticiler değişen piyasaya ayak uydurmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu stratejilerden bir tanesi de sözleşmeli çiftçiliktir. Çalışmanın devamında öncelikle sözleşmeli çiftçilik açıklanacak ardından İstanbul'un tarımsal üretim anlamında tarihi ve stratejik bir öneme sahip Beykoz ilçesinde kırsal kalkınma açısından önem verilen ve uygulamaya konulan sözleşmeli çiftçilik değerlendirilecektir.

2. Sözleşmeli Çiftçilik[2]

Sözleşmeler, karşılıklı anlaşmayla ortaya çıkan, taraflara karşılıklı sorumluluklar yükleyen işlemler şeklinde tanımlanabilir. Sözleşmeli çiftçilik ise kısaca alıcının ürünler için belirli nihai şartlar belirlediği, hasat zamanı da ürünleri satın almayı taahhüt ettiği uygulamayı ifade etmektedir. Bu uygulama alıcıya üreticilere teknik ve girdi desteği sağlayıp, üretim aşamalarını kontrol etme yetkisini verirken; üreticilere de ürünlerinin daha önce belirledikleri fiyat ya da fiyat belirleme yöntemiyle satacağının garantisini vermektedir. Uygulamanın ürünlere göre şartları ve içeriği değişmekle beraber sözleşmeli çiftçilik tanımı şu şekildedir:

Sözleşmeli çiftçilik, firmalar ve üreticiler arasında belli bir ürünün ekimi, dikimi ve hasadını kapsayan, üreticinin üretimi gerçekleştirme yükümlülüğü karşısında firmanın da ürünü belli koşullarda satın almayı taahhüt ettiği bir üretim ve pazarlama şekli olarak ifade edilmektedir. Bu modelde sözleşmeyle belirlenen süreler içerisinde üreticiler tarafından toprak, işgücü ve üretim araçları sağlanmakta, firma ise tohum, gübre gibi üretim girdilerinin yanında teknoloji, kalite kontrol gibi araçlarla üretim sürecini denetlemektedir (Ulukan, 2009, s.22).

Dünyadaki sözleşmeli çiftçilik örneklerinin tarihine bakıldığında yeni bir uygulama olmadığı, uygulamanın kökenlerinin 19. yüzyıl sonlarına dayandığı görülmektedir. Japonya yönetimi altındaki Tayvan'da 1885'lerden itibaren şeker üretiminde kullanılan uygulamaya, ABD'de ise 20. yüzyıl başlarında rastlanılmaktadır. Son yıllarda dünya ölçeğinde hemen hemen her yerde görülen uygulama Avrupa ve ABD'nin yanı sıra Asya, Latin Amerika, Afrika'da da giderek yaygınlaşmaktadır (Rehber, 2016, s.36; Ulukan, 2009, s.72).

Dünyadaki örnekleri gibi uygulamanın Türkiye tarihi de eski dönemlere dayanmaktadır. Uygulamanın ilk örnekleri 1926'da ilk şeker fabrikasının kurulmasına dayandırılabilir fakat bugünkü manada sözleşmeli çiftçiliğin 1960'larda başladığını söylemek mümkündür. İlk örnekler, 1960'ların ikinci yarısında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin şeker pancarı ekim ve alımı için yaptığı uygulama ile Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün sözleşmeli tohum üretimidir. 1970'lerle beraber özel sektörde de hayata geçirilen uygulamanın ilk yaygınlaştığı alan ise sanayi tipi domates üretimidir (Ulukan, 2009, s.128-130). Sözleşmeli çiftçiliğin Türkiye'deki ilk örneklerinde alıcı tarafında devletin bulunduğu görülse de, bugün uygulama özel sektör eliyle -hayvancılığı da içerecek şekilde- birçok sebze ve meyve için uygulanmakta, market zincirleri ve uluslararası tarım-gıda şirketleri tarafından tercih edilmektedir.

Türkiye'de günümüzde sözleşmeli çiftçiliğin yasal dayanağı "Sözleşmeli Üretim İle İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" hükümleridir. 2008'de çıkarılan ve 2014'te çeşitli değişiklikler yapılan yönetmelikte, tarımsal üretim sözleşmesi "sözleşmeli üretime konu olan ürünün cinsi, miktarı, fiyatı veya fiyatlandırma yöntemi, üretim şekli, teslim tarihi gibi hususları içeren sözleşme" olarak tanımlanmaktadır. Bu uygulama ile yönetmelikte yer verildiği üzere verim ve kalitenin arttırılması, tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, standartlara uygun ürün elde edilmesi, planlı üretim yapılması, yeni üretim teknikleri konusunda bilgi aktarılması ve özendiricilik amaçlanmaktadır (Sözleşmeli Üretim İle İlgili Usul ve Esaslar, 2008). Tarım ve Orman Bakanlığı'nın sözleşmeli çiftçiliği Türkiye çapında yaygınlaştırmaya yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Uygulamanın yaygınlaşması ile birlikte planlı üretim dâhilinde ürün fiyatlarındaki dalgalanmaların önüne geçmenin ve fiyat istikrarını sağlamanın da hedeflendiği söylenebilir.

Sözleşmeli çiftçilik üreticilere satış ve fiyat garantisi sağlamakta, girdilerini temin etmekte, ayni ve nakdi ödemeler yapmakta, teknik destek ve kredi imkânlarının sağlanmasında fırsatlar sunmaktadır. Tüketicilere ise gıda güvenilirliği ve ürün kalitesi sağlamaktadır. Öte yandan sanayicilerin ihtiyaç duyduğu hammaddenin teminini kolaylaştırırken, sanayicilere güvenilir üreticiler ile çalışabilme, işgücünü azaltabilme ve dikey bütünleşmeyi sağlama gibi katkısı bulunmaktadır. Tüm aktörlere sağladığı bu imkânlar değerlendirildiğinde sözleşmeli çiftçilik "faydalı" olarak değerlendirilmektedir (Gürkan, 2017, s.14-5). Birçok örnekte alıcılar tohum, gübre, ilaç vb. gibi ürün için gerekli girdileri üreticilere sağlamaktadır. Üreticiler bu şekilde girdilerini karşıladıklarında bankalardan kredi almaktan ve ek faiz maliyetinden kurtulmakta, alıcılar ise ürün için doğru zirai girdilerin kullanılmasını garanti altına almaktadır. Alıcılar tüm bu süreçlerde ürünün kalitesinde istediği şartların sağlanmasını kontrol etmektedir. Ayrıca üreticileri tarımdaki teknolojik yeniliklerden ve imkânlardan haberdar etmekte, teknik desteğin yanında çeşitli eğitimlerle de onları destekleyebilmektedir.

Sözleşmeli çiftçiliğe ilk olarak üreticilerin büyük tarım-gıda şirketlerinin taşeronları haline geldiği yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Bu savı destekleyenlere göre; alıcılar üretim sürecini kontrol ederken ve nihai şartları belirlerken, üreticiler tarlalarında onların işçileri konumuna gelmektedir. Üstelik üretim sürecindeki doğal olaylar kaynaklı zararlardan üreticilerin sorumlu tutulduğu, sözleşmelerin eşitsiz şartlarda ve genel itibariyle alıcılar lehine hükümler barındırdığı öne sürülmektedir (Aydın, 2018, s.275-80, Keyder ve Yenal, 2018, s.73-6). İkinci eleştiri ise fiyat

2 Çeşitli kaynaklarda "sözleşmeli tarım" veya "sözleşmeli üretim" adlandırması da görülmekle beraber, çalışmada "sözleşmeli çiftçilik" tercih edilmiştir.

dalgalanmalarındaki anlaşmazlıklar olarak değerlendirilebilir. Yakın zamanda Ali Ekber Yıldırım'ın Dünya Gazetesi'ndeki köşesinde de yer verdiği üzere fiyat dalgalanmalarında üretici veya alıcılar yer yer sözleşme şartlarını yerine getirmemektedir. Üreticilerin ürünlerini başka alıcılara daha yüksek fiyattan sattığı veya satıcıların ürünleri daha düşük fiyata başka üreticilerden temin yoluna gittiği örneklere rastlanılmaktadır. Burada sözleşme şartlarının yerine getirilmemesinde yasal yaptırımların yetersizliği söz konusudur (Yıldırım, 25 Kasım 2020).

Sözleşmeli çiftçilik, sahip olduğu dezavantajlara rağmen, üreticiler açısından pazara ulaşma, finansman ve teknik destek noktasında başka alternatifleri olmadığı için tercih edilmektedir (Echanove ve Steffen, 2005, s.166'dan akt., Keyder ve Yenal, 2018,s. 75-6). Sonuç olarak, sözleşmeli çiftçilik üreticiler açısından gereken şartları yerine getirdikleri takdirde ürünlerini satma garantisi anlamına gelmekte, ürünlerin daha sağlıklı, kaliteli ve güvenilir üretimini sağlama imkânına sahip bir yöntem olarak giderek yaygınlaşmaktadır. Beykoz'daki uygulama örneği bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

3. Beykoz'da Sözleşmeli Çiftçilik

3-4 Ocak 2020 tarihlerinde akademisyen, araştırmacı, girişimci ve çiftçilerin katılımıyla "Beykoz Tarım Çalıştayı" düzenlenmiştir.[3] Çalıştay ile ilçenin tarım potansiyelinin tespiti, tarımı teşvik, üretimi artırmak, yerel ürünlerle ekonomik kalkınma ve canlanmayı sağlamak amaçlanmıştır. Tarım ve hayvancılığın geçmişteki ve bugünkü durumu değerlendirilmiş, ilçedeki üreticilere yönelik doğru üretim ve pazarlama teknikleri, dijital tarım ve tarım teknolojileri gibi konular ele alınmıştır. Beykoz'dan marka üretmek, tarım teknolojilerini yaygınlaştırmak çalıştayda öne çıkan öneriler arasındadır. (Beykoz'un Tarım Potansiyeli Akademisyenlerle Masaya Yatırıldı, 2020).

Çalıştayda gündeme gelen bir diğer öneri ise Ferhan Geylan Bey'in (2020, s.293-9) "Sözleşmeli Üreticilik" başlıklı tebliğinde yer almaktadır. Geylan, küçük ölçekli bölgelerin sürdürülebilir bölgesel kalkınması konusunda "Adil Sözleşmeli Tarım" modelini önermektedir. Modeli kısaca, çiftçinin girdisini hesaplayıp adil bir sözleşme ve iyi bir fiyatla ürünü satın alma olarak ifade etmektedir. Geylan, ürünün kaliteli ve sağlıklı olması için şartları belirleyip, üreticilerle iyi bir fiyatla sözleşme yapmayı, Beykoz özelinde ise ürünü direkt üreticiden satın alacak yerel gıda toplulukları oluşturabileceklerini kendi deneyimlerinden yola çıkarak dile getirmektedir.

Çalıştayın kapanış oturumunda Beykoz Belediye Başkanı Murat Aydın (2020, s.303) "Üretim aşamalarının denetlenebildiği, ne üretildiğini bildiğimiz ürünlerin satışı ile ilgili biz her türlü desteği vereceğiz. Ne üretiliyor, nasıl üretiliyor? O süreçleri takip edeceğiz. Ona göre ekibimiz oluşacak ve onların satışında destek olacağız. Belli fiyattan alım garantisi, belediye olarak da verebiliriz." diyerek uygulamaya yeşil ışık yakmıştır. Proje çalışmalarına Şubat 2020'de başlanıldığı görülmektedir (Beykozlu Çiftçilere Alım Garantili Üreticilik Müjdesi, 2020). Covid salgını sürecinin Mart 2020 itibariyle etkisini derinden hissettirmeye başladığı Türkiye'de, benzeri belediye kaynaklı uygulamalar daha önce de görülmekle birlikte, Ankara (Ankara'da Sözleşmeli Çiftçilik Dönemi Başladı, 2020) ve İstanbul (İmamoğlu'ndan Çiftçiye Üretim ve Alım Desteği, 2020) Büyükşehir Belediyelerince de başlanmıştır. Belediyeler eliyle yapılan uygulamanın önümüzdeki yıllarda artarak yaygınlaşacağı söylenebilir.

3 "Beykoz Tarım Çalıştayı" daha sonra kitaplaştırılmıştır. Söz konusu yayında "Arı Yetiştiriciliği ve Bal Üretimi", "Topraksız Tarım, Örtü Altı Yetiştiriciliği ve Hayvancılık", "Yerel Sebze ve Meyve Yetiştiriciliği", "Tıbbi ve Aromatik Bitkiler" ile "Üretilen Ürünlerin Pazara Sunulması" konu başlıklarında katılımcıların toplamda 10 tebliği yer almaktadır.

Beykoz'da proje fiili olarak Mayıs 2020'de Beykoz Belediyesi'nin 19 çiftçi ile 180 bin m2 arazi üzerinde sözleşme imzalamasıyla başlamıştır. Baldan karpuza çeşitli ürünlere alım garantisi sunulan proje ile tüketicilere kaliteli ve sağlıklı ürün imkânı sunulurken, üreticiler daha fazla gelir elde etme olanağı kazanmaktadır. Belediye Başkanı Murat Aydın gerçekleştirilen tarım çalıştayı ile ortaya çıkan alım garantili üreticilik modelinin hayata geçirilerek Beykoz'da tarımın stratejik güç olması için çiftçilere eğitim, tohum, fide ve alternatif ürün başta olmak üzere her türlü desteği sunacaklarını dile getirmiştir (Beykoz'da Alım Garantili Tarımla Yüzler Gülecek, 2020).

Adil Sözleşmeli Tarım Projesi çiftçiler açısından oldukça önemlidir. Bu proje değişen piyasa koşulları ile mücadele etmesi gereken çiftçileri korumakta ve rahatlatmaktadır. Beykoz Belediyesi ile alım sözleşmesini imzalayan çiftçiler bunu ifade etmekte ve bu uygulamanın tarımın devamlılığı açısından çok kıymetli olduğunu dile getirmektedir (Beykoz Elmasında Yüzler Gülüyor, 2020). Proje ile çiftçiler tarımda profesyonelleşerek daha rekabetçi olmakta, bu durum ilçedeki tarımı da yeniden canlandırmaktadır. Örneğin bir bal kabağı çiftçisinin şu sözleri oldukça önemlidir: "İlçenin köylerindeki 10 dönümlük arazimde, doğal yöntemler ve ata tohumuyla bal kabağı yetiştiriyorum. Beykoz'un bal kabağı hem çok leziz hem de grip, soğuk algınlığı gibi kış hastalıklarına karşı bire birdir, vücuda direnç verir. Beykoz Belediyesi'nin tarıma verdiği destekle amatör olarak başladığım çiftçiliği artık profesyonel olarak yürütüyorum" (Beykoz'da Bal Kabağı Mevsimi, 2020).

4.Yöntem

Beykoz geniş ormanlık alanlara sahip olmasının yanında, büyük tarım arazilerine de ev sahipliği yapmaktadır. İlçede tarım sınırlı bir şekilde sürdürülmekte ise de ilçenin sit alanı ilan edilmesi, yeni inşaatlar için imar izni verilmemesi, gıdanın artan önemi, Beykoz Belediyesi'nin üretim destek ve teşvikleri göz önünde bulundurulduğunda tarımsal üretimin artmaya başladığı görülmektedir. Bu araştırmada 2020 yılının hemen başında geniş bir katılımcı kitlesiyle düzenlenen Beykoz Tarım Çalıştayı'nda gündeme gelen ve hemen ardından uygulamaya konulan "Adil Sözleşmeli Tarım" projesi değerlendirilecektir. Saha Cumhuriyet, Mahmut Şevket Paşa, Alibahadır ve Akbaba köylerinden[4] katılımcılarla gerçekleştirilmiştir.

4 2012'de yapılan ve kamuoyunda büyükşehir/ bütünşehir olarak bilinen düzenleme ile mevcut büyükşehirlere yeni büyükşehirlerin eklenmiş ve "… İllere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır." (On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması, 2012). Bu sebeple de daha önce köy olan birçok yerleşim bölgesi bugün mahalle statüsüne geçmiş ve köy olmaktan çıkarılmıştır. Mevcut köy tanımlaması idari bir tanımlama olup, tam olarak kırı karşıladığı söylenemez. Çalışmada, 2012'deki yasal düzenleme sonrası ortaya çıkan, büyükşehirlerdeki eski köyleri kırsal mahalle olarak tanımlamaktansa köy ifadesi tercih edilmiştir.

İlk aşamada Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı Fatih Sağlam ve Beykoz Belediyesi Tarımsal Hizmetler Müdürü Sadettin Çakır Bey ile görüşülerek Beykoz'un tarım politikaları, tarım çalıştayı ve adil sözleşmeli tarım projesine yönelik bilgi alınmıştır. Alınan bu bilgiler, yapılan görüşmelerdeki tema ve sorulara ışık tutmuştur. Yetkililerden sözleşme imzalanan çiftçiler konusunda destek alarak, amaçlı örneklem ile katılımcılar belirlenmiştir. Katılımcılar, sözleşme yapılan 4 çiftçi, karşılaştırma yapma fırsatı sunması sebebiyle 1 sözleşme imzalamayan çiftçi, 1 tarım çalışanı ve 2 muhtardan oluşmaktadır. Pandemi şartlarından dolayı saha görüşmelerinde katılımcı sayısı sınırlı kalmıştır fakat muhtarlarla yapılan görüşmeler köylere ilişkin oldukça kapsamlı açıklamalar sunmuştur.

Sözleşmeli çiftçilik kapsamından katılımcılardan karpuz alımı için Ç1, elma, kiraz gibi çeşitli meyveler için Ç2, mantar için Ç3 ve domates için Ç4 ile sözleşme imzalanmıştır. Ç1 çiçek, sebze, meyve üretimi gerçekleştirmektedir. Ç2 ürettiği sebze ve meyveleri internet üzerinden Türkiye'nin her tarafına satış yapmaktadır. Ç3 tarla kiralayıp babası ile birlikte mantar yetiştiriciliği yapmaktadır. Ç4 çiftçilik yapmanın yanı sıra, ziraat odasında çalışmaktadır. Sözleşme imzalanmayan Ç5 ise sebze üreticisi olup pazarda ve kapı önü tezgâhta satış yapmaktadır. Muhtarlar M1 ve M2; tarım çalışanı ise TÇ ile gösterilmiştir. TÇ büyük market zincirlerine ürün tedarik eden bir tarım firmasında çalışmaktadır.

Araştırmada katılımcılara çiftçilik harici bir gelirlerinin olup olmadığı, hangi ürünleri ürettikleri, ürün tercihlerini neye göre yaptıkları işletmelerinin büyüklükleri, çalışan sayıları, daha önce sözleşmeli çiftçilik tecrübelerinin olup olmadığı, uygulamadan beklentileri, sözleşmeli çiftçilik sürecinde gördükleri destekler, Türkiye'deki benzer uygulamalardan haberdar olup olmadıkları, kooperatifleşme konusunda fikirleri ile tarım ve sözleşmeli çiftçiliğe bakışları üzerine sorular yöneltilmiştir. Sorularla beka mekanizmaları ve Beykoz'da uygulanan stratejilerden sözleşmeli çiftçilik anlaşılmaya çalışılmıştır.

5. Bulgular ve Değerlendirmeler

Bu bölümde, Beykoz'da tarım ve özellikle sözleşmeli çiftçilik üzerine sorulan sorulara katılımcıların verdikleri cevapların bir değerlendirilmesi sunulacaktır. Katılımcıların cevapları Beykoz'da tarımın değerlendirilmesi açısından arazi büyüklüğü, çalışanlar; Beykoz'da beka mekanizmaları açısından gelir kaynakları, ürün çeşitliliği, ürün kalitesini artırmaya yönelik uygulamalar, sözleşmeli çiftçilik ve belediye destekleri bağlamında ele alınacaktır. Sözleşmeli çiftçiliğin bir çıktısı olarak çiftçi kayıt sistemine ilişkin kısa bir değerlendirmenin ardından bu bölüm görüşmelerden elde edilen veriler ve Beykoz Tarım Çalıştayı çerçevesinde Beykoz özelinde bazı öneriler sunularak sonlandırılacaktır.

5.1. Beykoz'da Tarım[5]

Beykoz'da genel olarak arazi mülkiyeti açısından küçük toprak sahipliğinin yaygın olduğu görülmektedir.[6] Ç2 200 dönümün üzerinde bir alanda üretim gerçekleştirdiğini, TÇ ise 20 dönüm civarı bir alanda topraksız tarım yapıldığını ifade etmiştir. Bu işletmelerin kurulmasında ve devamında büyük sermayelerin şart olduğu görülmektedir. Ç5 köylerindeki toprak mülkiyetinin küçük yapılı olduğunu, kendisinin 5 dönüm alanda üretimini sürdürdüğünü ifade etmiştir. Ç3 ise 2,5-3 dönüm bir alanı kiralamak suretiyle üretim faaliyetlerini devam ettirdiklerini dile getirmiştir.

Ç4 girdi maliyetlerinin yüksekliği sebebiyle tarımın büyük arazilerde daha kârlı olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan katılımcılar bakanlık kaynaklı desteklerin azlığından, çeşitli desteklerden yararlanmada ise 20 dönüm şartı olduğundan ve bunun birçok üreticiyi mağdur ettiğinden bahsetmişlerdir. Tarımsal desteklerin de daha çok büyük tarım işletmelerine verildiği, Beykoz'da küçük arazi sahibi işletmelerin yaygınlığı göz önüne alındığında onların desteklenmesine yönelik çalışmaların gerekliliği görülmektedir.

Çalışanlara bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun halen aile işletmesi olarak tanımlayabileceğimiz küçük işletmeleri bulunmaktadır. Bu küçük işletmeler ekseriyetle işlerini kendi aile fertleri ile görmekte, eğer fazladan işçi lazım olursa o zaman köyden yevmiyeyle işçi çalıştırdıklarını anlatmıştır. Ancak bazı dönemlerde çok fazla işçiye ihtiyaç vardır ve işçi bulmakta zorlanılmaktadır. Türkiye genelinde tarım işlerinde çalışan Suriyelilerin arttığı gözlemlenmektedir. Beykoz örneğinde ise katılımcılar özellikle emek yoğun dönemlerde köylerden yeterli sayıda işçi bulunamadığı için, işçi ihtiyaçlarını Afgan işçiler eliyle karşıladıklarını dile getirmiştir.

5.2. Beka Mekanizmaları

Katılımcılara öncelikle tarım dışında herhangi bir gelir kaynaklarının olup olmadığı sorulmuştur. Çünkü beka mekanizmalarında gördüğümüz üzere 1980 sonrasında tarımda çalışanların gelir kaynaklarını çeşitlendirmeye ve yeni gelir kaynakları yaratmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir. M1, köylülerin eski iş alanlarının hayvancılık, orman kesim işleri, rençberlik olduğunu ancak günümüzde tarımla uğraşanların yarıya düştüğünü, maliyetlerin çok yükseldiğini üreticilere teşvik ve ilaç, gübre, fide başta olmak üzere desteğin şart olduğunu dile getirmiştir. Ç5 ise tarımın cezbetmediğini, iyi örneklerin azlığını, kazancın sezonluk olduğunu, insanların temizlikçilik veya güvenlik elemanlığı gibi işlere yöneldiğini dile getirmiştir.

Öte yandan, Ç3 babası ile mantar yetiştirmektedir. Babası emeklidir, kendisi ise özel sektördeki işini bırakıp bu işe yönelmiştir. Ç2 emekli, Ç4 ise çiftçiliğin yanında ziraat odasında çalışmaktadır. Ancak Ç1 ve Ç5 halen sadece tarımla geçimlerini sağlamaktadır. Pazarlarda satış yaparak ya da alıcılara dalından ürün toplamalarına izin vererek satışlarını gerçekleştirmektedirler. Bu da bize Beykoz'da halen sadece tarım yapılarak insanların geçimlerini sağlayabildiğini ve fırsatlar iyi değerlendirilirse bunun devamının sağlanabileceğini göstermektedir.

5 Beykoz'da kent tarımı ve özellikle Beykoz'da tarımın imkanları, güçlükleri ve geleceği konusunda değerlendirmeler için Ayşen Şatıroğlu'nun sempozyum tebliğine bakabilirsiniz.
6 Beykoz'un tarımsal yapısına dair değerlendirmeler için Erol Kapluhan'ın tebliğ metnine bakabilirsiniz.

Beka mekanizmalarında birçok çiftçinin yeni ürünlere yöneldiği, ürün çeşitliliğini artırmaya çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların Beykoz özelinde verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde çiftçiler tarafından domates, salatalık, soğan, karpuz, elma, kivi, kiraz, istiridye mantarı, çiçek, fide, kıvırcık, maydanoz, roka vb. çeşitli yeşillikler olmak üzere çok çeşitli kalemlerde sebze, meyve ve diğer ürünlerin üretildiği görülmektedir. Özellikle bu yıl karpuzda ciddi bir artışın olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılar Beykoz Belediyesi'nin de bu ürün çeşitliliğine katkısı olduğunu, üreticileri destekleyerek kiraz, karpuz, elma gibi ürünlerden sözleşmeli çiftçilik kapsamında satın aldığını dile getirmiştir. Ayrıca yetkililer sosyal belediyecilik anlayışı ile belediyenin aldığı bu ürünlerin ihtiyaç sahiplerine dağıtıldığından bahsetmişlerdir. Beykoz'da tarımın sürdürülebilirliğinde ilçenin tarıma elverişli olmasının yanında, ürün çeşitliliğinin de önemli bir rolünün olduğu söylenebilir.

Beka mekanizmaları açısından ürün kalitesine artırmaya yönelik iyi tarım uygulamaları veya organik tarım gibi alanlara yönelimin, sertifikasyona dayalı üretimin yaygınlaşmaya başladığı gözlenmektedir. Ç2'nin işletmesinde sertifikalı iyi tarım uygulamalarının yapıldığı görülmektedir. Ç5 ise komşusu bir üreticinin organik domates üretimini bu yıl denediğini ancak verimin çok düşük seviyede kaldığını ifade etmiştir. Organik tarımdansa iyi tarım uygulamalarının daha yerinde olacağını ifade etmiştir.

Sözleşmeli çiftçilik ve belediye desteklerine bakacak olursak, sözleşmeli çiftçilikte sözleşmenin şartları arasında alıcıların üreticilere bilgi transferi ve girdi destekleri yer alabilmektedir. Beykoz Belediyesi de proje kapsamında çeşitli eğitim programları düzenleyip, katılımcılara sertifikalar vermekte; öte yandan üreticilere hibe olarak domates ve karpuz fidesi dağıtarak üretimi desteklemektedir.

Beykoz Belediyesi'nin üreticilere sözleşmeli alım garantisi vermesi üretimi artırmaya ve boş kalan arazilerin ekilmesini sağlamaya yönelik adımlar olarak görülebilir. Öyle ki görüşme yapılan yetkililer üreticilerin ürünleri kendilerine satmak zorunda olmadıklarını, eğer ürünü kimseye satamazlarsa o günkü hal fiyatlarının %25-30 üzerinde bir fiyatla almayı taahhüt ettiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, Ç4 ile domates sözleşmesi imzalanmasına rağmen, daha iyi bir fiyata ürününü satabildiği için, kendisinden alım yapılmamıştır. Aynı şekilde karpuzda bu dönemde ciddi bir talep yaşandığını ve Ç1'den ancak sınırlı bir alım yapılabildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca belediye tarafından üreticilere sağlanan önemli desteklerden birisi de ürünleri pazarlama konusunda alıcılarla üreticileri bir araya getirme girişimleridir. Örneğin Ç3 yetiştirdiği mantarların bir kısmını belediyenin aracılığı ile pazarladığını anlatmıştır.

Sözleşmeli çiftçiliğin bir çıktısı olarak ÇKS artışı değerlendirilmektedir. Beykoz Tarım Çalıştayı çıktılarından biri olan ve çiftçilerin desteklendiği alım garantili "Adil Sözleşmeli Tarım Projesi"yle Beykoz ilçesinde tarımda bir hareketlilik olmuştur. Bu hareketliliğin en önemli göstergelerinden biri olarak Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'ye kayıtlı çiftçi sayısında yüzde 300 rekor artış yaşandığı ifade edilmektedir (Beykoz'da Dev Tarım Atağı, 2020). Ziraat odasında çalışan Ç4 de bunu destekler nitelikte; ÇKS, destekler ve teşvikler konusunda bilgi almak için gelenlerin sayısında artış olduğunu dile getirmiştir.

Çiftçi kayıt sistemi, ilgili bakanlık tarafından oluşturulan çiftçilerin kayıt altına alındığı tarımsal veri tabanıdır. Tarımsal destek ve teşviklerden yararlanmada, bankalardan kredi kullanımında ÇKS belgesi şartı aranmaktadır. Covid salgını sürecinde de üretimin ve tedarik zincirinin devamının sağlanmasının önemi görülmüş, üretimi desteklemek ve sürdürmek adına ÇKS belgesi sahibi üreticiler sokağa çıkma yasağından muaf tutulmuştur. Beykoz'da Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olan çiftçi sayısı Belediye'nin tarım çalıştayı ve sözleşmeli çiftçilik projesi öncesinde 40 civarında iken Eylül 2020 itibariyle bu sayının 130'a yaklaştığı görülmektedir. Halen bu sayılar yüksek değildir, fakat yapılan çalışmalarla birlikte ortaya çıkan artış olumlu bir gelişmedir.

5.3. Beykoz için Öneriler

Beykoz'da tarımın geliştirilmesi ve kırsal kalkınmanın sürdürülmesinde, Beykoz Tarım Çalıştayı'nda da öneri şeklinde gündeme gelen çeşitli adımlar şu şekilde ifade edilebilir: "Markalaşma, kooperatifleşme, tarım ve turizmin entegrasyonu, sözleşmeli çiftçilik, tüketici gruplarının üreticilerle sözleşmeli çiftçilik temelli buluşması". Sözleşmeli çiftçiliğin yanında diğer önerilerin de önümüzdeki dönemlerde hayata geçirilmesi Beykoz'un tarım konusundaki hedeflerinin hayata geçirilmesine aktif rol onayacaktır.

Markalaşma, katma değerli üretim anlamında önemlidir. Beykoz'un özel konumu itibari ile sahip olduğu avantajları markalar çıkararak daha kârlı hale getirebilir. Burada Avrupa Birliği'nin de önem verdiği coğrafi işaret markalaşmayı destekleyen bir adım olacaktır.

Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından coğrafi işaret, "… tüketiciler için ürünün kaynağını, karakteristik özelliklerini ve ürünün söz konusu karakteristik özellikleri ile coğrafi alan arasındaki bağlantıyı gösteren ve garanti eden kalite işaretidir. Coğrafi işaret tescili ile kalitesi, gelenekselliği, yöreden elde edilen hammaddesi ile yerel niteliklere bağlı olarak belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korunması sağlanır" şeklinde açıklanmaktadır. Adana'nın Adana Karpuzu, Adana Bici Bici, Kozan Portakalı gibi toplamda 13, Ankara'nın Ankara simidi, Beypazarı kurusu gibi toplamda 14, İzmir'in ise Bergama el halısı, İzmir boyozu gibi toplamda 21 coğrafi işaret tescilinin olduğu görülmektedir. İstanbul genelinde ise tek coğrafi işaret Şile Bezi ile bulunmaktadır (Türk Patent ve Marka Kurumu, t.y.). Beykoz gibi yerel karakteristiği güçlü bir şehirde de Beykoz Karpuzu veya Kanlıca yoğurdu ile hem coğrafi işaret tescili hem de markalaşma mümkün görünmektedir. Bu konuda M2 Cumhuriyet 1937 ve Çavuşlu 1928 adlı markaları tescil ettirdiklerini ifade etmiştir.

Kooperatifleşme konusunda ise yetkililer Beykoz'da aktif bir adet kooperatif bulunduğu belirtmiştir. Ç3'ün babası bölgedeki diğer yetiştiricilere kooperatifleşmeyi önerdiğini ancak herhangi bir netice alamadığını ifade etmiştir. Ç1 mevcut kooperatif üzerinden çiçek satışı yaptıklarını dile getirmiştir. M2 ise Cumhuriyet Köyü Kadın Çiftçiler Kooperatifi'nin kuruluş işlemlerinin yakın zamanda biteceğini söylemiştir.

Kooperatifler, temelde girdi maliyetlerini azaltmada ve ürünlerin pazarlanmasında üreticilerin elini güçlendiren birliklerdir. Gübre ve mazot fiyatlarının oldukça yükseldiği günümüzde, çiftçilerin yükselen maliyetlerini azaltmada kooperatifler işlevsel olacaktır. Beykoz gibi küçük toprak mülkiyetinin yaygın olduğu bir yerde bu yapıların sayılarının artması çiftçilerin yararına bir gelişme olacaktır.

Beykoz gibi yeşil alanların oldukça fazla, nüfus dolaşımının ise özellikle hafta sonları yüksek olduğu bir bölgede tarım ve turizmin entegrasyonu bir başka öneri olarak görülebilir. Üreticiler ürünlerini her ne kadar Belediye'ye hal fiyatlarının %25-30 fazlasına satma garantisine sahip olsalar da bu üreticileri tatmin edecek bir rakam olmayabilir. Öyle ki Ç2 bir dönem kiraz fiyatlarının halde 2,5-3 TL'ye düştüğünü, bunun bırakın maliyeti ürünün toplama maliyetini bile karşılamayacağını ifade etmiştir. Böyle risklerle karşılaşmamak adına üreticilerin doğrudan alıcılara ulaşabileceği bir pazar daha kârlı olacaktır. Bunun en temeli, bildiğimiz mahalle veya köy pazarlarıdır. Bu pazarların açılmasıyla Beykoz'u ziyaret edenler sebze-meyve başta olmak üzere gıda ihtiyaçlarını doğrudan üreticilerden temin edeceklerdir. Yetkililer de Beykoz Cumhuriyet Köyü pazarının inşaatının bitmek üzere olduğunu, diğer köyler için de benzer projelerin geliştirildiğini belirtmiştir. Burada sahteciliği önlemek için ürünün daha yetiştirildiği yerden itibaren bandrol tipi bir uygulamayla kontrol edileceğini de söylemişledir. Ayrıca, M2 bir yürüyüş yolu hazırlığı yaptıklarını ve yolun köy pazarıyla birleşeceğini ifade etmiştir.

Üreticilerin doğrudan alıcıya ulaşacağı bir sistem olarak Ferhan Geylan'ın (2020) önerisi öne çıkmaktadır. Öncelikle sağlıklı ve güvenilir gıdaya erişmek isteyen kitlelerin bir havuzda toplanıp, çok önceden ürüne alıcı olarak sürecin içinde yer alması sağlanabilir. Geylan'ın bahsettiği şekilde tüketici grupları ile üreticiler kâr amacı gütmeyen kuruluşlar eliyle bir araya getirilirse üreticinin de emeğinin karşılığını ziyadesiyle alabileceği bir sistem oluşacaktır. Teknolojik imkânların geliştiği günümüzde buna yönelik uygulamaların dijital olarak hayata geçirilmesi mümkün görünmektedir.

6. Sonuç

Türkiye, geçmişte olduğu gibi günümüzde de tarım ve kırsal kalkınma konularına önem vermektedir. Güvenilir ve sağlıklı gıdaya erişimin önem kazandığı günümüz koşullarında, Türkiye'nin tarımda gittikçe derinleşen ithalat sarmalından çıkması için üretimi artırması, gıda bağımsızlığını sağlaması gerekmektedir. 11. Kalkınma Planı'nda tarım ve (sürdürülebilir) kırsal kalkınma konusundaki ulusal hedefler bunu destekler niteliktedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, t.y.):

Tarım alanında: "Çevresel, sosyal ve ekonomik olarak sürdürülebilir, ülke insanının yeterli ve dengeli beslenmesinin yanı sıra arz talep dengesini gözeten üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır." Kırsal kalkınma alanında ise: "Sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışıyla, üretici birlikleri ve aile işletmelerinin üretim kapasitesinin ve kırsal işgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ile kırsal toplumun düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşturularak refah düzeyinin artırılması ve nüfusun kırsalda tutundurulması temel amaçtır.

Sürdürülebilir kırsal kalkınma için nüfusun kırsalda hayatını sürdürmeye ve üretmeye devam etmesi gerekmektedir. Bunun yolu ise çiftçilerin desteklenmesinden ve onların tarımdan yeterli derecede gelir sağlamalarından geçmektedir. Katılımcılar genelde tarımın kendi aile üyeleri eliyle sürdürülmesi konusunda kötümser veya çekimser yaklaşmışlardır. Tarımda üretimin devam etmesi için tarım gelirlerinin artması ve tarımın cazip hale getirilmesi önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sürdürülebilir kırsal kalkınma anlamında sözleşmeli çiftçilik, üreticilere alım garantisi vermesi ve piyasa risklerini asgari düzeye düşürmesi sebebiyle önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Tarım Kanunu'nda (2006) "Bakanlık, tarım sektöründe sözleşmeli üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli düzenlemeleri yapar. Sözleşmeli üretimi özendirmek üzere üreticilere, bu Kanunla belirtilen desteklerin verilmesinde öncelik tanınır." ifadesi geçmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın hedefleri arasında olan ve ülke geneline yaygınlaştırmak istediği uygulama örneğini Beykoz Belediyesi hayata geçirmiştir. Uygulamada görünen amaç ilçenin tarım arazilerinin ekilmesini sağlamak, insanları üretime yönlendirmek, bu yönde bir hareketlilik sağlamaktır. Bir başka ifade ile belediye çiftçilere yönelik uygulama ile 'siz yeter ki üretin, en kötü ihtimalle ürününüzü biz piyasanın üzerinde bir fiyat politikasıyla alacağız' mesajını vermektedir.

Tarımdan insanların para kazandığı görülürse ve bu yönde iyi uygulama örnekleri çoğalırsa kırsal nüfusun imar beklentisi yerine üretime yöneleceği, üretimin canlanacağı ve dolayısıyla Beykoz'da gelecek kuşakların tarımla ilgilenme ihtimalinin artacağından söz etmek mümkündür. Sözleşmeli çiftçilik uygulaması ile Beykoz'un tarım potansiyeli harekete geçirilmiştir. Genel olarak uygulamanın üreticiler tarafından kabul gördüğü söylenebilir. Uygulamanın önümüzdeki yıllarda yaygınlaşmasıyla desteklenen tarım ve sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışı ile Beykoz bu alanda bir marka haline gelebilecektir. Beykoz'un tarihi ve stratejik konumu, pazarlama imkânlarını ve markalaşma sürecini destekleyecek görünmektedir.

Kaynakça

Ankara'da Sözleşmeli Çiftçilik Dönemi Başladı. (2020, 15 Nisan). Erişim adresi: https://www.ankara.bel.tr/haberler/ankarada-sozlesmeli-ciftcilik-donemi-basladi/

Arslan, H. (2019). Türkiye'de kır sosyolojisi araştırmaları. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Aydın, M. (2020). F. Dalgalı ve S. Çevik (Ed.), Beykoz Tarım Çalıştayı içinde (s. 301-304).

Aydın, Z. (2001). Yapısal uyum politikaları ve kırsal alanda beka stratejilerinin özelleştirilmesi: Söke'nin Tuzburgazı ve Sivrihisar'ın Kınık köyleri örneği. Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 88, s.11-31.

Aydın, Z. (2018). Çağdaş tarım sorunu. Ankara:İmge Kitabevi.

Beykoz Elması'nda Yüzler Gülüyor (2020, 18 Eylül). Erişim adresi: https://www.beykoz.bel.tr/icerik/detay/beykoz-elmasi-nda-yuzler-guluyor/1/n229

Beykoz'da Alım Garantili Tarımla Yüzler Gülecek (2020, 11 Mayıs) Erişim adresi: https://www.beykoz.bel.tr/icerik/detay/beykoz-da-alim-garantili-tarimla-yuzler-gulecek/1/n157

Beykoz'un Tarım Potansiyeli Akademisyenlerle Masaya Yatırıldı. (2020, 4 Ocak). Erişim adresi: https://www.beykoz.bel.tr/icerik/detay/beykoz-un-tarim-potansiyeli-akademisyenlerle-masaya-yatirildi/1/n71

Beykoz'da Bal Kabağı Mevsimi (2020, 23 Kasım). Erişim adresi: https://www.beykoz.bel.tr/icerik/detay/beykozda-bal-kabagi-mevsimi/1/n259

Beykoz'da Dev Tarım Atağı (2020, 18 Eylül). Erişim adresi: https://www.beykoz.bel.tr/icerik/detay/beykozda-dev-tarim-atagi/1/n230

Beykozlu Çiftçilere Alım Garantili Üreticilik Müjdesi (2020, 12 Şubat). Erişim adresi: https://www.beykoz.bel.tr/icerik/detay/beykozlu-ciftcilere-alim-garantili-ureticilik-mujdesi/1/n112

Geylan, F. (2020). Sözleşmeli Üreticilik. F. Dalgalı ve S. Çevik (Ed.), Beykoz Tarım Çalıştayı içinde (s. 293-299).

Gürkan, G. (2017). Elmalı ilçesinde serada sözleşmeli tarımın benimsenmesi ve yayılmasını etkileyen faktörlerin analizi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

İmamoğlu'ndan Çiftçiye Üretim ve Alım Desteği. (2020, 19 Nisan). Erişim adresi: https://www.ibb.istanbul/News/Detail/36708

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2018). Bildiğimiz tarımın sonu küresel iktidar ve köylülük. İstanbul: İletişim Yayınları.

On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012, 6 Aralık). Resmi Gazete (Sayı 28489). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm

Rehber, E. (2016). Sözleşmeli Tarım: Teori ve Uygulama. Bursa: Ekin Yayınevi.

Sözleşmeli Üretim İle İlgili Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2008, 26 Nisan). Resmi Gazete (Sayı 26858). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/04/20080426-5.htm

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (t.y.). Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf

Tarım Kanunu (2006, 25 Nisan). Resmi Gazete (Sayı 26149). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060425-1.htm

Türk Patent ve Marka Kurumu. (t.y.). Coğrafi işaret nedir. Erişim adresi: https://www.ci.gov.tr/sayfa/co%C4%9Frafi-i%C5%9Faret-nedir

Ulukan, U. (2009). Türkiye tarımında yapısal dönüşüm ve sözleşmeli çiftçilik: Bursa Örneği. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Yıldırım, A. E. (2020, 25 Kasım). "Tarımda sözleşmeli üretim modeli". Dünya. Erişim adresi https://www.dunya.com/kose-yazisi/tarimda-sozlesmeli-uretim-modeli/601325

Zürcher, E. J. (2000). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (Çev. Y. S. Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.